

De missing link: een competent team

Structurele kwaliteitsaspecten zoals een lagere leidster/kind-ratio, een hogere opleiding en een hoger salaris zijn maar in beperkte mate gerelateerd aan de proceskwaliteit. De ontbrekende link zou wel eens te vinden kunnen zijn in het vermogen van het team om kritisch te reflecteren.

DOOR: PAUL LESEMAN EN PAULINE SLOT - Of het effect van *early childhood education and care* (ECEC) gunstig is voor de ontwikkeling van kinderen – en met name wat deze betekent voor kansarme kinderen – hangt af van de kwaliteit van een voorziening, dat wil zeggen: van de emotioneel veilige, empathische, ondersteunende, niet-opdringerige en voornamelijk verbale stimulering en begeleiding. Hoe meer, hoe beter.

Interacties van hoge kwaliteit, zoals hierboven beschreven, komen vaker voor in groepen met een lage leidster/kindratio, een hogere opleiding en een speciale training voor ECEC. Ook hogere salarissen en een lager verloop van personeel (belangrijk voor de stabiliteit van de sociale relaties en het behoud van ervaring en expertise) zijn gerelateerd aan de proceskwaliteit. Echter, structurele aspecten zoals deze zijn slechts zwak gerelateerd aan proceskwaliteit, waarschijnlijk omdat er een finale mediërende link een grote betekenis heeft: de begeleider zelf, wat zij of hij precies doet, hoe deze omgaat met en zich emotioneel verbindt met de kinderen en of zij of hij actieve taal en wiskundige concepten aanbiedt.

Er is toenemende evidentie dat het implementeren van een bepaald educatief programma of het aannemen van een bepaald pedagogisch concept meestal nauwelijks effect heeft op de leeruitkomsten van het kind. Vaak wordt dan gezegd dat de uitvoering van het onderzoek niet betrouwbaar zou zijn geweest. Verschillende studies hebben echter uitgewezen

dat er een groot verschil is tussen verzorgers en begeleiders in het aanbieden van activiteiten en kwalitatieve interactie, ook al zijn ze in dezelfde kindercentra werkzaam, wordt er met hetzelfde concept of curriculum gewerkt en hebben ze dezelfde basisopleiding gehad.

Observaties

In een Nederlands onderzoek hebben we vier dagen lang pedagogisch medewerkers voor twee- tot vierjarigen geobserveerd en bijgehouden hoeveel tijd ze aan verschillende activiteiten besteedden. We zagen dat zij maar een klein deel van de tijd indeelden voor gestuurde speelse activiteiten met een schoolse inhoud op met name het terrein van taal en rekenen. Deze leidsters waren allemaal getraind in een speciaal programma om kinderen uit een lage sociaaleconomische klasse of etnische minderheid voor te bereiden op een schoolloopbaan. Er ging tijd verloren met wachten en nietsdoen, wat wijst op inefficiënt klassenmanagement. Sommige leidsters deden het echter een stuk beter. Sterker, verschillen tussen de begeleiders hingen significant samen met de 'reken en taal'-vaardigheden van de kinderen.

Het individu of het team?

De belangrijkste vraag is hoe we de professionele competenties van verzorgers en leidsters

van opvangvoorzieningen voor jonge kinderen kunnen verbeteren. Verschillende onderzoeken hebben uitgewezen dat het niveau van de algemene opleiding en specifieke training voor opvoeden van jonge kinderen gerelateerd is aan proceskwaliteit en gewenste schoolse vaardigheden en ontwikkelingsuitkomsten. Er is overeenstemming dat leidsters of verzorgers van jonge kinderen een bachelordiploma en certificaten van gespecialiseerde trainingen zouden moeten hebben. Het bewijs is tot nog toe echter niet overtuigend: de onderzoeker Early en zijn collega's vonden in recent onderzoek een mix van effecten op de proceskwaliteit bij verschillende opleidingsniveaus. Verzorgers en leidsters met een kwalificatie hoger dan een bachelordiploma hadden een betere proceskwaliteit dan die met een lager diploma. Er was echter geen waarneembaar verschil tussen beroepskrachten met een bachelordiploma en beroepskrachten met een lagere kwalificatie. Evenzo had training op het gebied van ECEC wel effect bij lager opgeleiden terwijl het bij de bachelors of hoger opgeleiden geen verschil maakte.

Er zijn verschillende verklaringen voor deze tegenstrijdige bevindingen. Ten eerste zijn andere structurele kwaliteitseigenschappen zoals leidster/kindratio ook belangrijk voor de kwaliteit, alhoewel dit minder met het opleidingsniveau te maken heeft. Ten tweede is de vakopleiding van pedagogisch medewerkers wellicht niet gespecialiseerd in het werk met jonge kinderen in groepsverband, ook als de opleiding op bachelor- of masterniveau is. Ten derde bieden sommige opvangcentra extra begeleiding en *on-the-job* training aan, in aanvulling op de initiële opleiding. Dit is vooral bedoeld voor personeel met een lagere, minder specifieke opleiding. Niet alle centra bieden echter dit soort training aan. Doorlopende inservicetraining met vaste feedbackmomenten en systematische kwaliteitsmonitoring zouden

binnen opvangcentra voor jonge kinderen op zichzelf al belangrijke kwaliteitskenmerken kunnen zijn.

Om vast te stellen in welke mate centra systematische zelfregulatie van proceskwaliteit hebben geïmplementeerd is er in Nederland een pilot uitgevoerd onder 35 medewerkers van 15 kindercentra. Door middel van een korte vragenlijst werden verzorgers en leidsters gevraagd hoe vaak ze plannings- en evaluatiesessies bijwonen met hun collega's of de locatie-manager, hoe vaak ze hun eigen groepspraktijk kritisch bekijken met behulp van gestructureerde observatie, hoe vaak ze specialisatiecursussen volgen en gezamenlijk vakpublicaties lezen, en hoe vaak ze de pedagogische en educatieve doelen van de organisatie in het team bespreken. Aan de hand van de antwoorden werd een schaal opgesteld die de zelfregulatie van proceskwaliteit weergeeft. Hieruit kwam een enorme verscheidenheid aan scores tussen de centra naar voren. Het verbinden van deze meting aan proceskwaliteit geeft een interessant beeld. Zowel het gebruik van speciale educatieve curricula, als de initiële opleiding van

de verzorgers en leidsters (variërend van een laag tot gemiddeld niveau) gaven géén verklaring voor pedagogische en educatieve proceskwaliteit. Het niveau van zelfregulatie binnen opvangcentra bleek echter wél een overduidelijke verklaring te geven. Ook de mate waarin kindbegeleiders voldoening uit hun werk halen is sterk gerelateerd aan de kwaliteit van zelfregulatie. Dit gevoel van voldoening is gebaseerd op vragen over in welke mate de medewerkers zich gewaardeerd voelen, nieuwe vaardigheden leren, persoonlijke en professionele groei ervaren en autonomie wordt toegestaan.

Conclusie

Zouden alle pedagogisch medewerkers in opvangvoorzieningen voor het jonge kind een bachelordiploma moeten hebben, of zelfs hoger? Dit is in de meeste Europese landen misschien niet eens mogelijk, in ieder geval niet in de nabije toekomst. Verbetering van de initiële opleidingen op alle niveaus zou op de korte termijn een meer realistische strategie zijn. Daarnaast zouden zelfregulatie van kwaliteit en

betrouwbare implementatie moeten worden bevorderd. Dit houdt ook in: meer mogelijkheden creëren om lager opgeleid personeel door middel van een effectief kwaliteits-regulatiesysteem gebruik te laten maken van *learning on-the-job*. In het kort zouden we naast het individuele professionele niveau van de beroepskracht meer – misschien wel in de eerste plaats – naar het professionele niveau van het team en de organisatie als geheel moeten kijken.

Paul Leseman en Pauline Slot zijn onderzoekers aan de Universiteit van Utrecht
• E: p.p.m.leseman@uu.nl

Verder lezen:

Leseman, P.P.M. (2009). Integrated early childhood education and care: Combating educational disadvantages of children from low income and immigrant families. In: *Early childhood education and care in Europe: Tackling social and educational inequalities*. EURYDICE/European Commission: Brussels.